

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ
ФАКУЛЬТЕТ № 2
КАФЕДРА ТРУДОВОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА**

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни «Господарське право» вибірових компонент освітньої
програми першого рівня вищої освіти
(Облік і оподаткування (Облікова аналітика)
Accounting and taxation (Accounting analytics)
галузь знань – 07 Управління та адміністрування; спеціальність – 071 Облік і
оподаткування; спеціалізація – Поліцейські)

за темою № 17: Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
ХНУВС
Протокол від 25.09.2023 № 8

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 2
ХНУВС
Протокол від 29.08.2023 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 22.09.2023 № 8

Розглянуто на засіданні кафедри трудового та господарського права факультету № 2 ХНУВС (протокол від 28.08.2023 № 8)

Розробники:

1. Завідувач кафедри трудового та господарського права факультету № 2 ХНУВС, доктор юридичних наук, професор **Мельник К.Ю.**
2. Старший викладач кафедри трудового та господарського права факультету № 2 ХНУВС, кандидат юридичних наук **Яценко Т.П.**
3. Кандидат юридичних наук, доцент **Коваленко К.В.**

Рецензенти:

1. Професор кафедри цивільного права і процесу Донецького національного університету імені Василя Стуса, доктор юридичних наук, доцент **Амелічева Л.П.**
2. Декан факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор **Марчук М.І.**

План лекції

1. Поняття зовнішньоекономічної діяльності та її правове забезпечення.
2. Принципи зовнішньоекономічної діяльності.
3. Підстави та порядок проведення ліцензування та квотування зовнішньоекономічної діяльності.
4. Поняття, види зовнішньоекономічного договору, його зміст, форма та порядок укладення.

Рекомендована література:

Основна:

1. Господарське право України: навч. посіб.: у 2 ч. Ч. 1; за заг. ред. О. П. Гетьманець, Ю. М. Жорнокуя, О. М. Шуміла / О. П. Гетьманець, Ю. М. Жорнокуй, О. М. Шуміло та ін. – К.: Хай-Тек Прес. 2014. – 368 с.
2. Господарське право України : підручник у 2-х ч., Ч. 2 / Андрєєва О. Б., Гетманець О.П., Гришина І.І. та ін., – Х.: Харк.нац.ун-т внутр. справ, 2014. – 368 с.
3. Конституція України від 28.06.96 р. // Урядовий кур'єр. – 1996. Липень. – № 129-130.
4. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003 – № 18 (16.02.2003). – № 19-20, № 21-22, Ст. 144 (документ 436-IV, чинний, поточна редакція від 19.08.2022).
5. Господарсько-процесуальний кодекс // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6 (11.02.92). – Ст. 56 (документ 1798-XII, чинний, поточна редакція від 07.05.2022).
6. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 3 (16.01.2003) № 40–44, Ст. 356 (документ 435-IV, чинний, поточна редакція від 01.08.2022).
7. Податковий кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 12 (02.12.2010). – № 2755-VI.
8. Кодекс України з процедур банкрутства: Верховна Рада України; Закон, Кодекс від 18.10.2018 № 2597-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 19, ст.74.
9. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Верховна Рада України; Закон від 06.02.2018 № 2275-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2018. – № 13. – ст.69.
10. Про прокуратуру : Верховна Рада України; Закон від 14.10.2014 № 1697-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 2-3. – Ст. 12.
11. Про ліцензування видів господарської діяльності : Верховна Рада України; Закон від 02.03.2015 № 222-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 23. – Ст. 158.
12. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Верховна Рада України; Закон від 22.03.2012 № 4618-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 3. – Ст. 23.

13. Правове регулювання безпеки господарської діяльності в Україні : [кол.] моногр. / за заг. ред. О. П. Гетманець; Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. прав. забезп. госп. діяльності. – Харків : Константа, 2019. – 296 с.

Додаткова:

14. Господарське право : навч. посіб. для підготовки до іспитів / В.С. Мілаш. – Х. : Право, 2017. – 327 с.

15. Господарське право: підручник / Д.В. Задихайло, В.М. Пашков, Р.П. Бойчук та ін.; за заг. ред. Д.В. Задихайло, В.М. Пашкова. – Х. : Право, 2012. – 696 с.

16. Апаров А.М., Онищенко О.М. Господарське право України. Підручники та навчальні посібники. Том 1: Загальна частина – К: Видавництво «Істина», 2016. – 452 с

17. Господарське законодавство України : практ. посіб. : станом на 5 лют. 2016 р. - Київ : Центр учб. літ., 2016. - 574 с.

18. Господарські відносини. Законодавство, постанови Пленуму, узагальнення судової практики, оглядові листи : практ. посіб. / упоряд.: Л.С. Григоренко. - Київ : Центр учб. літ., 2016. - 445 с.

19. Процесуальні документи в галузях цивільно-правових, трудових, сімейних, господарських, житлових та інших відносин. Зразки, коментарі, пояснення : практ. посіб. / упоряд.: Ю.І. Руснак. - Київ : Центр учб. літ., 2016. - 401 с.

20. Господарське право (в схемах та таблицях) : навч. посіб. для студентів та аспірантів юрид. і екон. спец.. - Харків : Юрайт, 2017. - 113 с.

21. Конкурентне право України : навч. посіб.. - Київ : Ліра-К, 2017. - 378 с.

22. Господарське право : практикум. - Харків : Право, 2018. - 591 с.

23. Актуальні проблеми господарського права (Особлива частина) : навч. посіб. - Київ : Ліра-К, 2018. - 798 с.

24. Господарське право : підручник. - Одеса : Фенікс, 2018. - 366 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Офіційний сайт Верховної Ради України [https:// www.rada.gov.ua](https://www.rada.gov.ua)

2. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України <https://www.kmu.gov.ua>

3. Офіційний сайт МВС України <https://www.mvs.gov.ua>

4. Офіційний сайт Верховного Суду України <http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf>

5. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua>

6. Офіційний сайт Харківського національного університету внутрішніх справ <https://univd.edu.ua>

7. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленко <https://korolenko.kharkov.com>

8. Юридична бібліотек <https:// www.lawanalytics.top.ua>

9. Електронний каталог наукової бібліотеки НаУКМА <https://www.library.ukma.edu.ua>

10. Інституційний репозитарій Харківського національного університету внутрішніх справ <https://library.tntu.edu.ua>

Текст лекції

1. Поняття зовнішньоекономічної діяльності та її правове забезпечення

Зовнішньоекономічною діяльністю суб'єктів господарювання є господарська діяльність, яка в процесі її здійснення потребує перетинання митного кордону України майном (сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів), та/або робочою силою.

Загальні умови та порядок здійснення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктами господарювання визначаються Господарським Кодексом, законом про зовнішньоекономічну діяльність та іншими нормативно-правовими актами.

Суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності є: 1) господарські організації - юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до Господарського Кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку; 2) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці.

У зовнішньоекономічній діяльності можуть брати участь також зовнішньоекономічні організації, що мають статус юридичної особи, утворені в Україні відповідно до закону органами державної влади або органами місцевого самоврядування.

Держава гарантує однаковий захист усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Усі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право на здійснення будь-яких видів зовнішньоекономічної діяльності і зовнішньоекономічних операцій, якщо інше не встановлено законом.

Види зовнішньоекономічної діяльності, перелік зовнішньоекономічних операцій, що здійснюються на території України, умови та порядок їх здійснення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, а також перелік товарів (робіт, послуг), заборонених для експорту та імпорту, визначаються виключно законом.

Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності спрямовується на захист економічних інтересів України, прав і законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, створення рівних умов для розвитку усіх видів підприємництва у сфері зовнішньоекономічних відносин та використання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності доходів та інвестицій, заохочення

конкуренції і обмеження монополізму суб'єктів господарювання у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Органи державної влади, органи місцевого самоврядування не мають права втручатися в оперативну діяльність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, крім випадків, передбачених законом.

Перелік та повноваження органів державної влади, що здійснюють регулювання зовнішньоекономічної діяльності, а також форми її державного регулювання та контролю визначаються Господарським Кодексом, законом про зовнішньоекономічну діяльність, іншими законами.

Основні види зовнішньоекономічної діяльності, які здійснюються в Україні суб'єкти цієї діяльності, закріплено у ст. 4 Закону України “Про зовнішньоекономічну діяльність”. До видів зовнішньоекономічної діяльності, які здійснюють в Україні суб'єкти цієї діяльності, належать:

- експорт та імпорт товарів, капіталів та робочої сили;
- надання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України послуг іноземним суб'єктам господарської діяльності, в тому числі: виробничих, транспортно-експедиційних, страхових, консультаційних, маркетингових, експортних, посередницьких, брокерських, агентських, консигнаційних, управлінських, облікових, аудиторських, юридичних, туристських та інших, що прямо і виключно не заборонені законами України; надання вищезазначених послуг іноземними суб'єктами господарської діяльності суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності України;
- наукова, науково-технічна, науково-виробнича, виробнича, навчальна та інша кооперація з іноземними суб'єктами господарської діяльності; навчання та підготовка спеціалістів на комерційній основі;
- міжнародні фінансові операції та операції з цінними паперами у випадках, передбачених законами України;
- кредитні та розрахункові операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності; створення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності банківських, кредитних та страхових установ за межами України; створення іноземними суб'єктами господарської діяльності зазначених установ на території України у випадках, передбачених законами України;
- спільна підприємницька діяльність між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності, що включає створення спільних підприємств різних видів і форм, проведення спільних господарських операцій та спільне володіння майном як на території України, так і за її межами;
- підприємницька діяльність на території України, пов'язана з наданням ліцензій, патентів, ноу-хау, торговельних марок та інших нематеріальних об'єктів власності з боку іноземних суб'єктів господарської діяльності; аналогічна діяльність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності за межами України;
- організація та здійснення діяльності в галузі проведення виставок, аукціонів, торгів, конференцій, симпозіумів, семінарів та інших подібних

заходів, що здійснюються на комерційній основі, за участю суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; організація та здійснення оптової, консигнаційної та роздрібно торгівлі на території України за іноземну валюту у передбачених законами України випадках;

- товарообмінні (бартерні) операції та інша діяльність, побудована на формах зустрічної торгівлі між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності;

- орендні, в тому числі лізингові, операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності;

- операції по придбання, продажу та обміну валюти на валютних аукціонах, валютних біржах та на міжбанківському валютному ринку;

- роботи на контрактній основі фізичних осіб України з іноземними суб'єктами господарської діяльності як на території України, так і за її межами; роботи іноземних фізичних осіб на контрактній оплатній основі з суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності як на території України, так і за її межами;

- інші види зовнішньоекономічної діяльності, не заборонені прямо і у виключній формі законами України.

Посередницькі операції, при здійсненні яких право власності на товар не переходить до посередника (на підставі комісійних, агентських договорів, договорів доручення та інших), здійснюються без обмежень..

2. Принципи зовнішньоекономічної діяльності

При здійсненні ЗЕД українські та іноземні суб'єкти господарювання, відповідно до ст. 2 Закону України “Про зовнішньоекономічну діяльність”, повинні керуватися такими принципами:

Принципом суверенітету народу України ЗЕД, що полягає у: виключному праві народу України самостійно та незалежно здійснювати ЗЕД на території України, керуючись законами, що діють на території України; обов'язку України неухильно виконувати всі договори і зобов'язання України в галузі міжнародних економічних відносин.

Принципом свободи зовнішньоекономічного підприємництва, що полягає у: праві суб'єктів ЗЕД добровільно вступати у зовнішньоекономічні зв'язки; праві суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності здійснювати її в будь-яких формах, які прямо не заборонені чинними законами України; обов'язку дотримуватись при здійсненні ЗЕД порядку, встановленого законами України; виключному праві власності суб'єктів ЗЕД на всі одержані ними результати такої діяльності.

Принципом юридичної рівності та недискримінації, що полягає у: рівності перед законом всіх суб'єктів ЗЕД, незалежно від форм власності, в тому числі держави, при здійсненні ЗЕД; забороні будь-яких, окрім передбачених цим Законом, дій держави, результатом яких є обмеження прав і дискримінація суб'єктів ЗЕД, а також іноземних суб'єктів господарської діяльності за формами власності, місцем розташування та іншими ознаками; неприпустимості обмежувальної діяльності з боку будь-яких її суб'єктів.

Принципом верховенства закону, що полягає у: регулюванні ЗЕД тільки законами України; забороні застосування підзаконних актів та актів управління місцевих органів, що у будь-який спосіб створюють для суб'єктів ЗЕД умови менш сприятливі, ніж ті, які встановлені законами України.

Принципом захисту інтересів суб'єктів ЗЕД, який полягає у тому, що Україна як держава: забезпечує рівний захист інтересів всіх суб'єктів ЗЕД та іноземних суб'єктів господарської діяльності на її території згідно з законами України; здійснює рівний захист всіх суб'єктів ЗЕД України за межами України згідно з нормами міжнародного права; здійснює захист державних інтересів України як на її території, так і за її межами лише відповідно до законів України, умов підписаних нею міжнародних договорів та норм міжнародного права.

Принципом еквівалентності обміну, неприпустимості демпінгу при ввезенні та вивезенні товарів. Демпінг у даному випадку – це ввезення на митну територію країни імпорту товару за ціною, нижчою від порівнянної ціни на подібний товар у країні. експорту, яке заподіює шкоду національному товаровиробнику подібного товару.

Посередницькі операції, при здійсненні яких право власності на товар не переходить до посередника (на підставі комісійних, агентських договорів, договорів доручення та інших), здійснюються без обмежень.

Суб'єктами ЗЕД в Україні є: фізичні особи - громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, які мають цивільну правоздатність і дієздатність згідно з законами України і постійно проживають на території України; юридичні особи, зареєстровані як такі-в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України (підприємства, організації та об'єднання всіх видів, включаючи акціонерні та інші види господарських товариств, асоціації, спілки, концерни, консорціуми, торговельні дома, посередницькі та консультаційні фірми, кооперативи, кредитно-фінансові установи, міжнародні об'єднання, організації тощо), в тому числі юридичної особи, майно та/або капітал яких є повністю у власності іноземних суб'єктів господарської діяльності; об'єднання фізичних, юридичних, фізичних і юридичних осіб, які не є юридичними особами згідно із законами України, але які мають постійне місцезнаходження на території України і яким цивільно-правовими законами України не заборонено здійснювати господарську діяльність; структурні одиниці іноземних суб'єктів господарської діяльності, які не є юридичними особами згідно з законами України (філії, відділення тощо), але мають постійне місцезнаходження на території України; спільні підприємства за участю суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України та інші суб'єкти господарської діяльності, передбачені законами.

Держава в особі її органів, місцеві органи влади і управління в особі створених ними зовнішньоекономічних організацій, які беруть участь у ЗЕД, а також інші держави, котрі беруть участь у господарській діяльності на території України, діють як юридичні особи.

При цьому всі зазначені суб'єкти ЗЕД мають рівне право здійснювати будь-які, прямо не заборонені законами України, її види незалежно від форми власності й інших ознак.

Фізичні особи мають право здійснювати ЗЕД з моменту набуття ними цивільної дієздатності згідно із законами України. Фізичні особи, які мають постійне місце проживання на території України мають зазначене право, якщо вони зареєстровані як підприємці згідно з законодавством України, а фізичні особи, які не мають постійного місця проживання на території України, мають право здійснювати ЗЕД, якщо вони є суб'єктами господарської діяльності за законом держави, в якій вони мають постійне місце проживання або громадянами якої вони є.

Юридичні особи мають право здійснювати ЗЕД відповідно до їхніх установчих документів з моменту набуття ними статусу юридичної особи та внесені до ЄДРПОУ. Всі суб'єкти ЗЕД України мають право відкривати свої представництва на території інших держав, згідно із законами цих держав.

Іноземні суб'єкти господарської діяльності, що здійснюють ЗЕД на території України, мають право на відкриття своїх представництв на території України. Реєстрацію представництв інших іноземних суб'єктів господарської діяльності здійснює Мінекономіки впродовж 60 робочих від дня подання іноземним суб'єктом господарської діяльності документів на реєстрацію. Для реєстрації представництва іноземного суб'єкта господарської діяльності на території України необхідно подати: заяву з проханням про реєстрацію представництва, яка складається у довільній формі; виписку з торговельного (банківського) реєстру країни, де іноземний суб'єкт господарської діяльності має офіційно зареєстровану контору; довідку від банківської установи, в якій офіційно відкрито рахунок подавця; довіреність на здійснення представницьких функцій, оформлену згідно з законом країни, де офіційно зареєстровано контору іноземного суб'єкта господарської діяльності.

Документи, зазначені вище, мають бути нотаріально засвідчені за місцем їх видачі та належно легалізовані в консульських установах, які представляють Україну, якщо міжнародними договорами України не передбачено інше. За реєстрацію представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності з них стягується плата у розмірі, що встановлює Кабінет Міністрів України і який не повинен перевищувати фактичних витрат держави, пов'язаних з цією реєстрацією.

Забороняється вимагати від іноземного суб'єкта господарської діяльності повторної реєстрації (перереєстрації) раніше зареєстрованого представництва на території України. У випадку зміни назви, юридичного статусу, юридичної адреси чи оголошення іноземного суб'єкта господарської діяльності неплатоспроможним або банкрутом, його представництво на території України зобов'язане повідомити про це Мінекономіки у семиденний строк.

Державне регулювання ЗЕД в Україні здійснюється за допомогою таких правових засобів: законів України; передбачених в законах України актів тарифного і нетарифного регулювання, які видаються державними органам України в межах їх компетенції; економічних заходів оперативного

регулювання (валютно-фінансового, кредитного та іншого) в межах законів України; рішень недержавних органів управління економікою, які приймаються за їх статутними документами в межах законів України; договорів, що укладаються між суб'єктами ЗЕД, які не суперечать законам України.

Забороняється регулювання ЗЕД прямо не передбаченими у законодавстві актами і діями державних і недержавних органів. Відповідно до ст. 8 закону держава та її органи не мають права безпосередньо втручатися в ЗЕД суб'єктів цієї діяльності, за винятком випадків, коли таке втручання здійснюється згідно з цим та іншими законами України.

На території України можуть бути запроваджені такі правові режими для іноземних суб'єктів господарської діяльності: *національний режим*, який означає, що іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав та обов'язків не менший, ніж суб'єкти господарської діяльності України; *режим найбільшого сприяння*, який означає, що іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав, преференцій та пільг щодо мит, податків та зборів; *спеціальний режим*, який застосовується до територій спеціальних економічних зон, а також до територій митних союзів, до яких входить Україна, і в разі встановлення будь-якого спеціального режиму згідно з міжнародними договорами за участю України.

3. Підстави та порядок проведення ліцензування та квотування зовнішньоекономічної діяльності

Одним із засобів державного регулювання ЗЕД, забезпечення збалансованості внутрішнього і зовнішнього ринку належить ліцензування та квотування зовнішньоекономічних операцій.

Ліцензування зовнішньоекономічних операцій визначається як комплекс адміністративних дій органу виконавчої влади з питань економічної політики з надання дозволу на здійснення суб'єктом ЗЕД експорту (імпорту) товарів. Таке ліцензування експорту (імпорту) товарів здійснюється у формі автоматичного або неавтоматичного ліцензування.

Автоматичне ліцензування визначається як комплекс адміністративних дій органу виконавчої влади з питань економічної політики з надання суб'єкту ЗЕД дозволу на здійснення впродовж визначеного періоду експорту (імпорту) товарів, до яких не встановлюються квоти (кількісні або інші обмеження). Автоматичне ліцензування експорту (імпорту) як адміністративна процедура з оформлення та видачі ліцензії не має обмежувального впливу на товари, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню.

Неавтоматичне ліцензування визначається як комплекс адміністративних дій органу виконавчої влади з питань економічної політики з надання суб'єкту ЗЕД дозволу на здійснення впродовж визначеного періоду експорту (імпорту) товарів, до яких встановлюються певні квоти (кількісні або інші обмеження). Неавтоматичне ліцензування експорту (імпорту) як адміністративну процедуру з оформлення та видачі ліцензії використовується в разі встановлення квот (кількісних або інших обмежень) на експорт (імпорт) товарів.

Кількісні обмеження застосовуються виключно на недискримінаційній основі, тобто жодні заборони чи обмеження не застосовуються Україною до імпорту будь-якого товару на територію України чи до експорту будь-якого товару, призначеного для території будь-якої держави, якщо тільки імпорт аналогічного товару з усіх третіх держав в Україну або експорт до всіх третіх держав є аналогічно забороненим чи обмеженим, якщо інше не передбачено міжнародними договорами та законодавством України.

Ліцензування експорту товарів запроваджується в Україні в таких випадках: значного порушення рівноваги щодо певних товарів на внутрішньому ринку, які мають вагоме значення для життєдіяльності в Україні, особливо сільськогосподарської продукції, продуктів рибальства, продукції харчової промисловості та промислових товарів широкого вжитку першої необхідності або інших товарів. Таке ліцензування має тимчасовий характер і застосовується до моменту відновлення рівноваги стосовно певних товарів на внутрішньому ринку; необхідності забезпечення захисту життя, здоров'я людини, тварин або рослин, навколишнього природного середовища, громадської моралі, національного багатства художнього, історичного чи археологічного значення або захисту прав інтелектуальної власності, а також відповідно до вимог державної безпеки; експорту золота і срібла, крім банківських металів; необхідності застосування заходів, спрямованих на захист вітчизняного товаровиробника, у випадку обмеження експорту вітчизняних матеріалів, необхідних для забезпечення достатньою кількістю таких матеріалів вітчизняної переробної промисловості впродовж періодів, коли внутрішня ціна на такі матеріали тримається на рівні, нижчому за світову ціну, за умови впровадження Кабінетом Міністрів України плану стабілізації та за умови, що такі обмеження не повинні призводити до зростання експорту товарів такої галузі вітчизняної промисловості. Такі заходи застосовуються виключно на недискримінаційній основі у разі - необхідності забезпечення захисту патентів, торгових марок і авторських прав та виконання міжнародних договорів України з цих питань.

Ліцензування імпорту товарів запроваджується в Україні у випадку: різкого погіршення стану платіжного балансу та зовнішніх платежів (якщо інші заходи неефективні); різкого скорочення або мінімального розміру золотовалютних резервів; необхідності забезпечення захисту життя, здоров'я людини, тварин або рослин, навколишнього природного середовища, громадської моралі, національного багатства художнього, історичного чи археологічного значення або захисту прав інтелектуальної власності, а також відповідно до вимог державної безпеки; імпорту золота і срібла, крім банківських металів; необхідності застосування заходів, спрямованих на захист вітчизняного товаровиробника, у випадках зростання імпорту в Україну, що завдає значної шкоди чи загрожує завданням значної шкоди національному товаровиробнику подібного або безпосередньо конкуруючого товару. Таке ліцензування має тимчасовий характер і застосовується на строк, який дає змогу не допустити завдання значної шкоди або компенсувати завдану значну шкоду національному товаровиробнику і дає йому змогу відновити його прибутковість; забезпечення захисту патентів, торгових марок і авторських прав та

забезпечення виконання міжнародних договорів України.

Рішення про застосування режиму ліцензування експорту (імпорту) товарів, у тому числі встановлення квот (кількісних або інших обмежень), приймає Кабінет Міністрів України за поданням Мінекономіки згідно з Положенням з визначенням переліку конкретних товарів, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню, періоду дії ліцензування та кількісних або інших обмежень щодо кожного товару. У випадку застосування захисних заходів, спрямованих на захист вітчизняного товаровиробника, рішення про запровадження режиму ліцензування приймає Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі, згідно з законодавством. Стосовно кожного виду товару може встановлюватися лише один вид ліцензії.

За класифікаційними ознаками у законі і в Україні діють шість видів експортних (імпортних) ліцензій:

- *генеральна* – відкритий дозвіл на експортні (імпортні) операції по певному товару (товарів) та (або) з певною країною (групою країн) упродовж періоду дії режиму ліцензування з цього товару (товарів);

- *разова* (індивідуальна) – разовий дозвіл, що має іменний характер і видається для здійснення кожної окремої операції конкретним суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності на період не менший, ніж той, що необхідний для здійснення експортної (імпортної) операції;

- *відкрита* (індивідуальна) – дозвіл на експорт (імпорт) товару впродовж певного періоду часу (але не менш як місяць) із визначенням його загального обсягу;

- *антидемпінгова* (індивідуальна) – належно оформлене право на імпорт в Україну впродовж установленого строку певного товару (товарів), який є об'єктом антидемпінгового розслідування та (або) антидемпінгових заходів;

- *компенсаційна* (індивідуальна) – належно оформлене право на імпорт в Україну впродовж установленого строку певного товару (товарів), який є об'єктом антисубсидійного розслідування та (або) компенсаційних заходів;

- *спеціальна* (індивідуальна) – належно оформлене право на імпорт в Україну впродовж установленого строку певного товару (товарів), який є об'єктом спеціального розслідування та (або) спеціальних заходів.

У разі порушення суб'єктом ЗЕД порядку здійснення такої діяльності до нього може бути застосовано індивідуальний режим ліцензування.

Ліцензії видаються на підставі заявок суб'єктів ЗЕД, що надсилаються за формою, встановленою центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики. Для одержання ліцензії заявники звертаються, зазвичай, до одного органу виконавчої влади. У разі необхідності в отриманні погодження, можливе звернення до кількох органів виконавчої влади, але не більше ніж до трьох. Розгляд заявок на одержання ліцензій може здійснюватися в порядку їх надходження, який визначається за датами реєстрації заявок, або одночасно після закінчення оголошеного строку їх приймання.

У заявці на отримання ліцензії зазначаються такі дані: повне найменування суб'єкта ЗЕД, прізвище та ім'я його керівника; найменування та код товару (товарів), згідно з Українською класифікацією товарів ЗЕД (УКТ

ЗЕД); найменування виробника, споживача товару (товарів); код і назву держави (держав) походження і призначення – у разі експорту, код і назву держави (держав) походження і відправлення – у випадку імпорту; строк дії ліцензії; кількість і вартість товару (товарів); код і назву митниці; повні найменування й адреси продавця і покупця; вид угоди; валюту платежу; основну та додаткову одиниці виміру товару (товарів); погодження з органами виконавчої влади (у разі необхідності); підставу для запиту ліцензії, особливі умови ліцензії. При поданні заявки можуть вимагатися документи й інформація, які вважаються необхідними для підтвердження даних, зазначених у заявці та зовнішньоекономічному договорі (контракті).

Заявка не може бути відхилена у випадку допущення незначних помилок у документах, які подаються для одержання ліцензії, якщо вони не змінюють основних даних, що містяться в заявці. Основними вважаються дані, передбачені умовами зовнішньоекономічного договору (контракту).

У разі запровадження режиму автоматичного ліцензування, термін видачі ліцензії не повинен перевищувати 10 робочих днів від дати одержання заявки й інших необхідних документів, що відповідають установленим вимогам. Не може бути відмовлено у видачі ліцензії, якщо всі необхідні документи подані й відповідають установленим вимогам.

У випадку запровадження режиму неавтоматичного ліцензування: строк розгляду заявок не повинен перевищувати 30 днів від дати їх одержання, якщо заявки розглядаються в порядку їх надходження, та більше 60 днів від дати закінчення оголошеного строку приймання заявок, якщо всі вони розглядаються одночасно; ліцензія видається на підставі заявки в межах квоти із зазначенням строку дії ліцензії; якщо на момент подання заявки (у випадку застосування процедури розгляду в порядку надходження) встановлені квоти (кількісні або інші обмеження) вичерпано, така заявка не розглядається. Про факт, що квоти (кількісні або інші обмеження) вичерпані, суб'єкт ЗЕД, який подав відповідну заявку, повідомляється письмово впродовж семи робочих днів від дати її отримання; рішення про видачу ліцензії приймається з урахуванням даних щодо використання раніше одержаних ліцензій за умови дотримання суб'єктами ЗЕД вимог законодавства про захист економічної конкуренції.

При розгляді поданих заявок одночасно, у разі запровадження неавтоматичного ліцензування вперше, розподіл квот здійснюється пропорційно обсягам, зазначеним у заявках суб'єктів ЗЕД. Неавтоматичне ліцензування не повинно справляти обмежувального або такого, що порушує торгівлю, впливу на товари на доповнення до того впливу, що виникає внаслідок запровадження режиму неавтоматичного ліцензування.

Ліцензія видається, якщо заявку й інші подані документи оформлено з дотриманням вимог, установлених законодавством. Термін дії ліцензії має передбачати виконання зобов'язань отримувача ліцензії за зовнішньоекономічним договором (контрактом), але не перевищувати термін дії кількісних обмежень. Рішення про відмову у видачі ліцензії повинно бути вмотивованим, прийнятим у терміни, встановлені для розгляду заявок, і

надсилається (видається) заявникові у письмовій формі. У разі відмови у видачі ліцензії заявник має право на оскарження рішення згідно із законодавством. За видачу ліцензії встановлюється збір, розмір якого визначає Кабінет Міністрів України з урахуванням фактичних витрат, пов'язаних із застосуванням процедури ліцензування.

Митне оформлення товарів, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню, здійснюється лише за наявності відповідної ліцензії.

Мінекономіки щомісяця інформує Державну фіскальну службу України про видані ліцензії на експорт (імпорт) товарів, що підлягають ліцензуванню. Яка, в свою чергу, щомісяця подає Мінекономіки інформацію про обсяги експорту (імпорту) товарів за виданими ліцензіями.

Ліцензування товарообмінних (бартерних) операцій здійснюється в тому разі, якщо предметом цих операцій є товари, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню. Ліцензування експорту (імпорту) дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва здійснюється з урахуванням вимог законодавства з питань виробництва, експорту (імпорту) дисків для лазерних систем зчитування відповідно до процедури видачі ліцензій, встановленої цією статтею.

Ліцензування не поширюється на експорт і реалізацію компенсаційної та прибуткової продукції, одержаної інвестором у власність на умовах угоди про розподіл продукції, укладеної відповідно до вимог Закону України від 14.08.1999 р. «Про угоди про розподіл продукції» Запровадження будь-яких обмежень щодо експорту та реалізації такої продукції, в тому числі кількісних, не допускається, якщо інше не передбачено угодою про розподіл продукції.

Перелік товарів, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню, інформація про строк дії ліцензій і внесення будь-яких змін до них, порядок подання та розгляду заявок опубліковуються в офіційних друкованих виданнях України з повідомленням відповідного комітету СОТ протягом 60 днів від дня опублікування та наданням копій цих публікацій.

Квотування здійснюється через установлення режиму видачі індивідуальних ліцензій, причому загальний обсяг експорту (імпорту) за цими ліцензіями не має перевищувати обсягу встановленої квоти. Як і ліцензій, в Україні налічують шість видів квот (контингентів):

– *глобальні* – квоти, що встановлюються на товар (товари) без зазначення конкретних країн (груп країн), куди товар (товари) експортується або з яких він (вони) імпортується;

– *групові* – квоти, що встановлюються на товар (товари) з визначенням групи країн, куди товар (товари) експортується або з яких він (вони) імпортується;

– *індивідуальні* – квоти, що встановлюються на товар (товари) із визначенням конкретної країни, куди товар (товари) може експортуватись або з якої він (вони) може імпортуватись;

– *антидемпінгові* – граничний обсяг імпорту в Україну певного товару (товарів), що є об'єктом антидемпінгового розслідування та (або) антидемпінгових заходів, який дозволено імпортувати в Україну впродовж

установленого строку і який визначається в натуральних та (або) вартісних одиницях виміру;

– *компенсаційні* – граничний обсяг імпорту в Україну певного товару (товарів), що є об'єктом антисубсидійного розслідування та (або) компенсаційних заходів, який дозволено імпортувати в Україну впродовж установленого строку і який визначається у натуральних та (або) вартісних одиницях виміру;

– *спеціальні* – граничний обсяг імпорту в Україну певного товару (товарів), що є об'єктом спеціального розслідування та (або) спеціальних заходів, який дозволено імпортувати в Україну впродовж установленого строку і який визначається в натуральних та (або) вартісних одиницях виміру.

По кожному виду товару може встановлюватись лише один вид квоти.

В Україні забороняється експорт та імпорт таких товарів: експорт з території України предметів, які становлять національне, історичне, археологічне або культурне надбання українського народу, що визначається згідно із законами України; імпорт або транзит будь-яких товарів, про котрі заздалегідь відомо, що вони можуть завдати шкоди суспільній моралі, здоров'ю чи становити загрозу життю населення, тваринному світу та рослинам або призвести до заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу, якщо стосовно транзитних товарів не вжито необхідних заходів для запобігання такої шкоди; імпорт продукції та послуг, котрі містять пропаганду ідей війни, расизму і расової дискримінації, геноциду, що суперечать відповідним нормам Конституції України; експорт природних ресурсів, які вичерпуються, якщо обмеження також застосовуються до внутрішнього споживання або виробництва; експорт та імпорт товарів, які здійснюються з порушенням прав інтелектуальної власності; експорт з території України товарів у межах виконання рішень Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй про застосування обмежень або ембарго на поставки товарів у відповідну державу.

Впровадження заборони експорту або імпорту з інших підстав можливо лише тоді, якщо це дозволено міжнародними договорами, учасником яких є Україна. Перелік товарів, експорт (імпорт) яких через територію України забороняється, визначається виключно законами України. Контроль за виконанням цих вимог покладається на митні органи України та Мінекономіки.

4. Поняття, види зовнішньоекономічного договору, його зміст, форма та порядок укладення

Як відомо, основним джерелом регулювання зовнішньоекономічної діяльності є зовнішньоекономічний договір (контракт). Його функцією є чітко і у визначеній формі відображати домовленість між суб'єктами ЗЕД про створення обов'язкових для них правил, тобто міжнародно-правових норм, що регулюють встановлення, зміну чи припинення їх взаємних прав і обов'язків. Це, зокрема, визнано як Віденською конвенцією (1969 р.) про право міжнародних договорів, так і українським законодавством.

Суб'єкти ЗЕД мають право укласти будь-які види зовнішньоекономічних

договорів (контрактів), крім тих, які прямо та у виключній формі заборонені законами України.

Зовнішньоекономічний договір (контракт) згідно абз.13 ст. 1 Закону - це домовленість двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності.

Суб'єкти, які є сторонами зовнішньоекономічного договору(контракту), мають бути здатними до укладання договору (контракту) відповідно до законів України та/або закону місця укладання договору (контракту). Суб'єкти ЗЕД при складанні тексту зовнішньоекономічного договору (контракту) мають право використовувати відомі міжнародні звичаї, рекомендації міжнародних органів та організацій, якщо це не заборонено прямо та у виключній формі законами України.

Форма і порядок укладання зовнішньоекономічного договору(контракту), відповідно до ч.2 ст.382 ГК, права і обов'язки його сторін регулюються Законом України від 23.06.2005 р. «Про міжнародне приватне право». Він укладається суб'єктом ЗЕД або його представником у *простій письмовій формі*, якщо інше не передбачено міжнародним договором України чи законом. Повноваження представника на укладення зовнішньоекономічного договору (контракту) може впливати з доручення, статутних документів, договорів та інших підстав. Дії, які здійснюються від іноземного суб'єкта ЗЕД суб'єктами ЗЕД України, уповноваженим на це належними чином, вважаються діями цього іноземного суб'єкта ЗЕД.

Для підписання зовнішньоекономічного договору (контракту) суб'єкту ЗЕД не потрібен дозвіл будь-якого органу державної влади, управління або вищестоящої організації, за винятком випадків, передбачених законами України.

При цьому слід мати на увазі, що ознаками зовнішньоекономічного договору які дозволяють виділити його в окрему групу господарських договорів є: особливий суб'єктний склад (сторонами в договорі є вітчизняний суб'єкт ЗЕД та іноземний контрагент); особливості змісту договору щодо прав та обов'язків його сторін при здійсненні ними ЗЕД, типових платіжних умов і типових платіжних застережень; спеціальні вимоги щодо права країни яке застосовується при його укладанні та виконанні; спеціальні вимоги щодо форми договору (визначаються ст. 382 ГК і ст. 6 Закону); обов'язковість реєстрації, що здійснюється відповідно до ст. 383 ГК і підзаконами нормативно-правовими актами щодо окремих видів продукції і товару (наприклад, металобрухту) та позики в іноземній валюті; особливості порядку розгляду договірних спорів(як правило, комерційним арбітражем або третейським судом з урахуванням цих особливостей).

Основною метою цих договорів є створення у світі ліберальної і відкритої торговельної системи, яка дасть змогу підприємствам країн – членів торговельну діяльність на засадах добросовісної конкуренції. Наприклад основними правилами ГАТТ є:

- 1.Захист національної промисловості лише за допомогою тарифів.

Країнам-членам забороняється запроваджувати кількісні обмеження. Існує дуже обмежена кількість винятків з цього правила.

2.Прив'язування тарифів. Кожна країна має власний графік знижування тарифів. Знижені тарифи забороняється підвищувати.

3.Правило «нації найбільшого сприяння» (ННС) (Most Favored Nation — MFN). Означає, що тарифи застосовуються на без-дискримінаційній основі до всіх країн. Винятки з цього правила стосуються країн-членів регіональних економічних угруповань і країн, що розвиваються. Для таких країн можуть застосовуватися преференційні тарифи, і це не вважається порушенням правила.

4.Правило «національного режиму». Забороняє дискримінацію імпортованих товарів щодо еквівалентних товарів, виготовлених національними економіками.

Зовнішньоекономічний договір (контракт) укладається суб'єктом ЗЕД або його представником у простій письмовій формі, якщо інше не передбачено міжнародним договором України чи законом. Повноваження представника на укладення зовнішньоекономічного договору (контракту) може впливати з доручення, статутних документів, договорів та інших підстав, які не суперечать Закону.

Суб'єкти підприємницької діяльності при укладанні тексту договору (контракту) мають право використовувати відомі міжнародні звичаї, рекомендації міжнародних органів та організацій, якщо це не заборонено прямо та у виключній формі передбачені Законом та іншими законами. Зокрема, вимог щодо їх форми передбачено Положенням про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів) затвердженим наказом Міністерства економіки та Європейської Інтеграції України 06.09.2001 р. №201.

Права та обов'язки сторін зовнішньоекономічного договору визначаються матеріальним та процесуальним правам місця її укладання, якщо сторони не погодили інше і відображаються в умовах договору (контракту). повинні бути передбачені в договорі (контракті), якщо сторони такого договору (контракту) не погодилися про, інше щодо викладення умов договору і така домовленість не позбавляє договір предмета, об'єкта, мети та інших істотних умов, без погодження яких сторонами договір може вважатися таким, що неукладений, або його може бути визнано недійсним внаслідок недодержання форми згідно з чинним законодавством України, відносяться: Назва, номер договору (контракту), дата та місце його укладення; Преамбула.

1. Предмет договору (контракту).
2. Кількість та якість товару (обсяги виконання робіт, надання послуг).
3. Базисні умови поставки товарів (приймання-здавання виконаних робіт або послуг).
- 4.Ціна та загальна вартість договору (контракту).
5. Умови платежів.
6. Умови приймання-здавання товару (робіт, послуг).
7. Упаковка та маркування.
8. Форс-мажорні обставини.

9. Санкції та рекламації.
10. Урегулювання спорів у судовому порядку.
11. Місцезнаходження (місце проживання поштові та платіжні реквізити сторін.

За домовленістю сторін у договорі (контракті) можуть визначатися додаткові умови: страхування, гарантії якості, умови залучені субвиконавців договору (контракту), агентів, перевізників, визначення норм навантаження (розвантаження), умови передачі технічної документації товар, збереження торгових марок, порядок сплати податків, митних зборів, різного роду захисні застереження, з якого моменту договір (контракт) починає діяти, кількість підписаних примірників договору (контракту), можливість та порядок унесення змін до договору (контракту) та ін.

З метою забезпечення відповідності зовнішньоекономічних договорів (контрактів) Кабінет Міністрів України, керуючись ч. 1 ст. 383 ГК, може затверджувати їх державну реєстрацію.

Державна реєстрація обов'язкова для тих договорів, предметом яких: товари, відносини з реекспорту яких регулюються чинним законодавством України та міжнародними договорами України; товари походженням з України, щодо яких міжнародними договорами України передбачено добровільні обмеження експорту з метою запобігання демпінгу; товари походженням з України, щодо яких здійснюються антидемпінгові процедури; товари походженням з України, імпорту яких до інших країн квотується, контингентується, ліцензується відповідно до законодавства цих держав або нормативних актів економічних угруповань, митних союзів; товари походженням з України, експорт яких здійснюється в рамках бартерних (товарообмінних) операцій або операцій із зустрічною торгівлею.

Для обліку (реєстрації) зовнішньоекономічних договорів (контрактів) подаються такі документи: заява в довільній формі на офіційному бланку суб'єкта підприємницької діяльності - заявника за підписом його керівника; інформаційна картка зовнішньоекономічного контракту, заповнена, і оформлена відповідно до вимог наказу; оригінал зовнішньоекономічного договору (контракту) з усіма чинними на дату подання додатками, специфікаціями, додатковими угодами та ними документами, які є частинами контракту, та його копія, засвідчена в установленому порядку керівником суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності (якщо зовнішньоекономічний договір (контракт) підписаний фізичною особою, його копія засвідчується в установленому порядку); документ про оплату послуг за реєстрацію зовнішньоекономічного договору (контракту).

Якщо суб'єкт ЗЕД, який звернувся за реєстрацією, доручає виконання зовнішньоекономічного договору (контракту) іншому суб'єкту ЗЕД, та подаються також оригінали договорів: доручень, комісії, агентських, спільної діяльності та співробітництва, консигнації, дилерських, дистриб'юторських, оренди, найму, лізингу, зберігання та їх копії, засвідчені у зазначеному порядку.

Документи, подані на облік (реєстрацію) зовнішньоекономічних договорів (контрактів), розглядаються тільки на предмет відповідності даних контракту даним інформаційної картки зовнішньоекономічного контракту з метою належного заповнення картки реєстрації (обліку) зовнішньоекономічного договору

(контракту), відповідності контрактних цін індикативним та на предмет відсутності застосування до сторін контракту чинних на момент подання документів спеціальних санкцій, передбачених ст. 37 Закону про ЗЕД.

Для відмовив реєстрації зовнішньоекономічних договорів (контрактів) можуть бути такі підстави: відсутність ряду документів, необхідних для реєстрації; невідповідність умов договору (контракту) законодавству України; застосування до суб'єкта ЗЕД санкцій; наявність заборони з боку іноземних держав щодо ввезення відповідних товарів походженням з України; вичерпання імпорتنих квот (контингентів), установлених іноземними державами, митними союзами на ввезення відповідних товарів походженням з України; застосування режиму індивідуального ліцензування до іноземного контрагента суб'єкта ЗЕД України.

Розгляд контрактів, їх облік (реєстрація), оформлення та видача карток реєстрації контракту здійснюється у строк, не більше десяти робочих днів з дати звернення суб'єкта ЗЕД.